

Hemen ere pobre zirenak txarrago agertu ziren, herriaren en-
gainagarri asmatutako gerra honetan. Gainera, zertarako genituen
lur haiek? Hainbeste odol ixuriaz hartutako lurrok, gero, bat
batean eta probetxurik gabe, hor utzi behar izan ditugu. Ez dut
uste mundu zibilizatuaren sinpatia handirik irabazi dugunik, So-
moza korrejidoreak gipuzkoarrei esan bezala.

Gainera, hara joan ziren soldaduetatik, balaz baino gehiago
hil ziren koleraz. Ongi etorria emateko asmatu ziren bertsoak hala
aitortzen dute:

*Mutill oietatikan
batzuek dira ill,
kolerak eta balak
die kalte egin.
Bizirik datozenak
ez dute izango min,
emen dira jarriko
sano eta berdin.*

PIERRE BORDAÇARRE. Etxahun-Iruri Khantan. Agertazilia Jakes
Larrondo. Inprimeria I.P.A. Pabe, 1977. 21 × 15 zm.; 276 orri-
alde; 95 doinu; 25 argazki.

Mugia muga dela, argi dago. Duela berrogei urte R. Plandé
jaunak "Pyrénées" aldizkarian, jakitun mailan ez ezik zientifikoki
agertu bazuen ere, Pirineoa ez zela muga naturala, denboraren
buruan politikazko mugak geroago eta gehiago bereizten gaitu
Euskal-Herriaren ifarraldeko anai euskaldunengandik. Zorigaitzo-
ko muga herri bat modu horretan zatiitzen duena.

Mugak berakin dituen ondorioegatik, Ifar Euskal-Herrian hain
arrakasta handia izan duen Etxaun-Irurikoren omenaldiak hots
guti izan bai du Hegoalde honetan.

1977ko uztailaren 24an, "Atharratzen Besta eta zer besta! Berrehun eta gerrogei'ta hamar dantzari eta phastualkari zaharrek laidatuk die Etchahoun", zion Mauleko "Le Miroir de la Soule" deritzan hamabosterokoak 531. zenbakiaren lehen planan, eta uztailaren 28ko "Herria" asterokoak, plana bat eskaintzen zion omenalde horri, baina hemendikaldean apenaz izan du entzute handirik.

Bere ohorez 250 dantzari eta pasturalkari bildu zituan jaun hori nor dugu? Gure artean ez hain aski ezagutua, gure buruen kalterako.

Iruriko Etxahun, bere izen-deituraz Pierre Bordaçarre, 1908an sortua, anitz kanta eta zortzi pasturalen egilea dugu, eta eskola zaharreko koblakaria. Hauek dira berak gertatutako pasturalak: *Etxahun-Barkoxe* (1954), *Matalaz* (1955), *Berterretx* (1956), *Santxo Azkarra* (1965), *Le comte de Treville* (1966), *Txikito Kanbo* (1967), *Pette Beretter* (1972) eta *Iparragirre*.

Gure alde hontan hain entzuna den "Agur Zuberoa" delako kantaren egilea da Etxahun-Iruri. Zuberotarra izatez, beste Etxahun hura bezala, mende baten ondorean euskaldunon zorirako etorria. Ez doa lehengo Etxahunen hildo beretik, poeta bezala ere ez da maila berekoa, honegatik, Barkoxekoari eskaini zion pasturalean zintzoki aitortuko zuen:

*Gure zazpi probintzietako
Euskal Herrik'ederrena
Bihotzak dio zira Xibero
Arauz beitzütüt maitena
Zure mendi ibar ederrak
Zure Mari-Maidalena
Eta horien ororen gaiñetik
Barkoxen Etxahun zena.*

*Uhure arren Barkoxerat
Egün jin den mündiari
Jinik delakoz orhitzapenez
Gure koblakari zena
Haren pareko orano nihur
Nihune ez da ageri
Esker mila erranen deiziegi
Eta lüzaz osagarri.*

“Xiberutarra kantari” esan ohi da, eta Zuberoak historian zehar izan duen nortasun indarra eta kemena nabari dira Etxaun-Irurikoaren lanetan. Anitz urteko emaitzaren eskergarri eskaini zaion omenaldi hau ongi merezia zuen.

Makhila, txülüla, tabala, Xiberuko inganiuak, hala dion Jakes Larrondo xiberutar prestuak argitaratu duen liburu ederrean. Larrondo delako jaun hau kezkatu eta arduratsu ari da Zuberoako folklorea biltzen, eta lan hauen arteko dugu “*Etxahun-Iruri khantant*” deritzan liburu argitara berria, Jakes Larrondok bere lepotik egina. Liburu honek, P. Bordaçarre Etxahun-Iurikoren kantarik aipagarrienak biltzen ditu. Oso apain prestaturiko liburu honek, bere 21 × 15 zentimetru neurritz, 276 orrialde ditu. 95 kantaren doinu pentagramak ere agertzen ditu. Paper onez eta 25 argazkirekin jantzia dator. Pabeko inprimategi batean txukun egina Etxahun-Iurikoren omenaldirako.

Liburu estimagarria benetan, herri literaturaren giharretik irtena den hau. Madaleine Jauregiberri euskaltzain ohorezkoaren aintzin-solas labor bat daroa, eta fidelki azalduko digu koblakariaren apaltasuna: “Kabalen onduan, phertika bizkarrian edo makhila eskian, khorpitz txüt phensamentükan, bardin koblanan, zankhuak eta enthelegia ber denboran ebil-eraztez, hola zütügi maite, faizurik gabe, laborari simple düzün gano amiagarria izanagatik”.

Zuberoako doinu ederrez mozkortuko gaituen liburua dugu, eta folklore bikain honetatik edaten baldin badugu, guk ere esan geneza Madaleinek bezala, “Azkar bizi bedi haiñ khantatü düzün mündüko xokhorik oijerrenian: XIBERUA.”

Liburuko lehen kanta “Agur Xiberua” dugu, Hego Euskal-Herrian aspaldi danik zabaldua, baina hemen kantatzen dena baino hobeto ikasi beharrezkoa.

Egileak, Zuberoaz ez ezik Euskal-Herri guziaganako maitasuna agertzen digu bere obran, honako errepika hau daramanak agertzen digun bezala :

*Jeik'hadi Eüskadi eta mintza hadi
Ozenki gure gazteriari
Behardiela bethi fidelki kunserbi
Gure usantxa zahar horik.*

Euskal-Herria oro ezagutzen dutenetakoa denez, orotariko laudorioak eskaintzen ditu egileak, bere denboran Donostiari bezala, adibidez :

*Hendaia eta Irunen gaintik
ikhustera Donostia
ta ber denboran besarkatzera
hanko anaie maitiak.*

Liburuaren azken partean frantsezezko zenbait poesia ere agertzen ditu, baina gure ustez ez dira euskarazkoen mailakoak. Koblakaria bere giroaren mugetatik irtetzen delarik, ez da ber bera. Bere alorretatik landa, eroriago aurkitzen dugu. Hemen ere argi ikusten dugu mugak gizona nola ahultzen duen, zehin lurreko mugak hala hizkuntzaren mugak.

“Ene azken bersetak” deritzatenak dira euskarazkoen bukaeran, eta zehin hunkigarriak diren, bere azken agurtzat agertu nahi dituen horiek :

*Khantore horik huntü dititxüt lür lanaren inganio
Sasuen gisa batian trixte bestian oro boztario
Denbora heñ bat lüze ükhen düt horien ororen medioz
Bena nik uste beharko dit erran laster güzier adio.*

*Horik exkentzen dereitziet bat begiratüz goguan
Entrada gisa khanta dezadan Josefateko sohuan.*

Bai. Koblakaria joanen da, baina holako gogoia agertzen den artean Zuberoako nortasun txarmengarriak iratzarturik iraunen du. Esan dezaten gerokoak ere :

*Ez gal gure odol berua
Bizi dadin gure Xiberua.*